B
810.09

Arhīvs
B

Bezmaksas izdevums

JURIS ALUNĀNS

pirmais latviešu nācionālais ideologs

13. V. 1832. — 18. IV. 1864.

JELGAVĀ, 1938

LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS KAMERAS IZDEVUMS

L
B-I

Viļa Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA
76- 58874

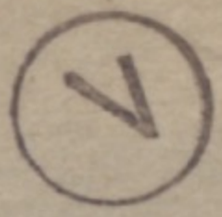

Grāmatspiestuves A-S. «ROTA» Jelgavas nodaļa 2142

Jurim Alunānam latviešu garīgās attīstības vēsturē ir izcila vieta. Viņš, tāpat kā Kr. Valdemārs, Kr. Barons un citi tautiskās atmodas pirmie darbinieki, veidojis tos apstākļus, kas vēlākos gadu desmitos veicināja latviešu tautas garīgās un materiālās kultūras uzplaukumu. Var pat sacīt, ka Juris Alunāns ir lielākā, idejām apdvestā personība pagājušā gadu simta vidū. Viņš nav „darbinieks", bet ideju paudējs, viņš neseko citu pēdās, bet rāda ceļu nākošām paaudzēm. Juŗa Alunāna nozīme latviešu nācionālā attīstībā ir jo lielāka tāpēc, ka viņš darbojās laikmetu maiņās. Bija atskanējušas jau pirmās spēcīgās balsis par latvju zemnieku sociālā un tiesiskā stāvokļa uzlabošanu, bija jau ierosināta latviešu saimnieciskās patstāvības nodibināšana, radās arī darbinieki izglītības laukā, bet neviens vēl nebija teicis, kā veidojama mūsu garīgā dzīve; kas mūs gaida kā tautu, kur meklēt mūsu dievus un praviešus? Toreiz vēl nebija radīti nācionālās ideoloģijas pamati.

Krišjānis Valdemārs pievērsās vairāk sociālajām un politiskajām reformām, bet vēl palika neizkopta un neizveidota latviešu nākotnes ticība. Še kā aicināts nāca Juris Alunāns.

Alunāns pirmais savos rakstos un dzejā sāk ideālizēt latvju senatni. Vai tas kāds nopelns? — Jā. Tautai, kas necienī un nicina savu pagātni, droši vien nebūs arī nākotnes. Latviešu pašapziņas celšanā pagātnes ideālizēšanai, bez šaubām, bija ļoti liela nozīme. Juris Alunāns bija pirmais, kas neatzina sevis nicināšanu un mūsu pagātnes necienīšanu, aprādīdams latvju tautas gara bagātības un mūsu lielās spējas. „Ja latvieši nebūtu savā vēsturiskā attīstībā kavēti, viņi godam līdzās stātos seniem grieķiem," — tāds bija Juŗa Alunāna uzskats un ticība mūsu tautai. Viņš bija viens no pašiem pirmajiem latviešu modinātājiem, kas ticēja latvju nācionālam ģēnijam un to centās atmodināt. Jurim Alunā-

nam bija pravieša ticība, un to viņš pauda savai tautai. Alunāns radīja veselu plejādi latviešu dievu un sadzejoja veselu Olimpu. Viņš lika pamatus latviešu vēsturei un mītoloģijai, un līdz ar to maldināja savus pēctečus. Lai nu kā, bet Ausekļa un viņa laika biedru dzejai un uzskatiem ierosinājumu deva Alunāns. Visu septiņdesmito un vēlāko gadu tautiskās romantikas plūdu ierosinātājs bija Juris Alunāns. Pats viņš jau sen bija aizsaulē, kad latviešu biedrība vēl izmantoja viņa idejas un gara tēlus. Tas pats sakāms par Juŗa Alunāna nopelniem mūsu valodas izkopšanā. Arī šajā ziņā viņš ir suverēns, un vēlākie mūsu valodas reformātori ir tikai Juŗa Alunāna skolēni. Viņš radīja mūsu valodai ap 500 jaunu vārdu un arī jaunu valodas garu.

Juris Alunāns ir pirmais dzejnieks, kas ar savu dzeju latviešus pielīdzināja citām kultūrtautām. Viņš lieliski atdzejoja klasisko dzeju un tā mūs saistīja ar Vakareiropas garīgās dzīves avotiem.

Alunāns ir pirmais latviešu nācionālais ideologs. Viņa domu biedri ir tikai Kronvalds, Auseklis un Māteru Juris.

Dzejnieks, sapņotājs un domātājs; ideju paudējs un jauns pravietis savai tautai; latviešu brīvības un nākotnes dzejnieks — agrais cīrulis, — tādu skatām Juri Alunānu mūsu kultūras vēsturē.

Juris Alunāns rakstīja „Mājas Viesī“ no 1856. g. Viņa rakstiem ir saimnieciska un praktiska nozīme. Alunāns raksta par kalpiem, ieteic par tiem rūpēties, bet arī tos stingri turēt. Ja viņi mājās paliek, tad tiem rokās jāiedod derīgas grāmatas par lauku un dārzu kopšanu, par lopu audzēšanu, pamācīšanas par dabas lietām, avīzes, pātaru grāmatas. Gājēju bērni agri, — jo agrāk, jo labāk, — jāsūta skolā, un tām gudrībām, kuŗas bērniem jāmāca, vajadzētu būt šīm: pirmā vietā Dieva vārdi, tad lauku un dārzu kopšana, lopu audzēšana, rakstīšana, rēķināšana, arī kādas ziņas par svešām zemēm, par dabas lietām u. t. t. Lauksaim-

niecības zinības viņš vienmēr ieteica pirmā vietā. Cik žēl, ka šos viņa vērtīgos padomus latviešu vēlākie paidagōgi piemirsa!

Alunāns ir konservātīvs vispārīgos „modes“ polītiskos jautājumos. Viņš raksta brālim par krievu studentiem, kas esot eksaltēti konstitucionālisti. „Mēs viņiem izskaidrojām, ka tikai pēc divdesmit pieciem gadiem tiem piekritīsim, ka viņu idejas pāragras u. t. t.“ Tā varēja runāt tikai patstāvīgs gars, noteikts raksturs, kas bez kritikas nekā nepieņem. Alunāna pareģojums piepildījās — latviešu sabiedrībā tiešām pēc 25—30 gadiem radās konstitucionālisti, parlamentārisma atzinēji. Līdz tam laikam latviešu prātus šīs polītiskās idejas nenodarbināja un tām lielas nozīmes nebija.

Juris Alunāns kā latviešu valodas un kultūras dedzīgs aizstāvis uzlūkojams par mūsu kultūrālā nācionālisma tēvu. „To mēs zinām,“ — raksta J. Alunāns, — „ka tauta, kamēr tā savu valodu tur cieņā, nav vēl zudusi. . . Turiet savu tēvu valodu godā, cieņā, un jums labi klāsies virs zemes. Jo kas pats sevi negodā, to arī citi negodā.“ J. Alunāns laiž savu dziesmiņu krājumu tautā, lai pierādītu, cik „spēcīga un jauka“ ir latviešu valoda, un ka tajā iespējams izteikt viscēlākās jūtas. Viņš jau tad sapņoja par latvju zemkopības akadēmiju, kuŗai jau iesāka vākt herbāriju. Tāpat viņš gribēja izdot arī latviešu konversācijas vārdnīcu.

Juris Alunāns pirmais tuvināja latviešus leišiem, leišu valodai, kultūrai, vēsturei. „Leiši ar latviešiem ir tuvi jo tuvi radi, tā sakot miesīgi brāļi,“ — viņš raksta. Šo ideju simts dažādos veidos vēlāk traktēja vēsturnieki, valodnieki, dzejnieki.

„Nav tiesa,“ raksta Alunāns, „ka latvieši citkārt, pirms vācieši šurp atnākuši, bijuši tumši, nožēlojami pagāni“. Taisni otrādi — lai gan pagāni (jo „ka pagāni ar' var ļoti augsti mācītas tautas būt, to mēs redzam pie veciem grieķiem“), latvieši bijuši attīstīta tauta, kas nodarbojušies ar

tirdzniecību, pazinuši tautas saimniecību, savus laukus veikli apstrādājuši, bijuši daudzējādā ziņā aizsteigušies priekšā pat zviedriem un dāņiem. Latviešiem bijuši savi garīgi un laicīgi valdnieki. Un vācieši varējuši latviešus uzvarēt tikai ar to, ka „latvieši nebija vienprātīgi, un kara skunstes tik labi nemācēja kā vācieši, kas ar italiešiem un turkiem allaž bija karojuši". — Alunāns cildina latvju varoņu darbus pie Gaujas, kurus latviešu burtnieki arī apdziedājuši. Bet burtnieki nogrimuši ezerā un līdz ar viņiem visas latviešu gara piemiņas noslīkušas.

Juris Alunāns dzimis 1832. gada 13. maijā Jaunkalsnavas muižā, Vidzemē. Tur viņš pavadījis arī savus pirmos bērnības gadus. No turienes Alunāna ģimene pārnāca dzīvot Zemgalē, pie Jelgavas. 1847. gadā Juris iestājās Jelgavas apriņķa skolā, bet pēc divi gadiem Jelgavas ģimnazijā, kuru beidza 1854. gadā. Jau ģimnazista gados Juris Alunāns bija pārtulkojis daudzas no vēlāk izdotām dziesmiņām. 1855. gadā Alunāns aizbrauca uz Tērbatu studēt senās valodas. Pēc gada viņš jau piedalījās latviešu studentu vakaros, un 1856. gadā izdeva savas „Dziesmiņas". Juris Alunāns, laikam Valdemāra ietekmēts, atmeta dzeju un veco valodu studijas un sāka studēt tautsaimniecību. Viņš kļuva arī par rosīgu avīžnieku. 1859. gadā Alunāns pabeidza augstskolu. 1860. gadā viņš izdeva rakstu krājumu „Sēta, daba, pasaule" trīs daļās. Gadu vēlāk Alunāns aizbrauca uz Pēterburgu, lai iestātos Meža akadēmijā kā stipendiāts. 1862. gada sākumā viņš no tās izstājās. Pēterburgā viņš atkal satikās ar Tērbatas pulciņa bijušiem biedriem, kas nodomājuši izdot jaunu latviešu laikrakstu tautiskā garā, jo „Mājas Viesa" nenoteiktais virziens nespēja vairs jaunos censoņus apmierināt. 1862. gadā tiešām sāka iznākt „Pēterburgas Avīzes", bet Juris Alunāns tad bija jau aizbraucis veseļoties. 1862. gada oktobrī viņš atkal atbrauca Pēterburgā, bet 1863. gada sākumā atkal atgriezās dzimtenē uzlabot savu galīgi sabojāto veselību. Arī grūti slims būdams, Alunāns vēl ļoti interesējās par

latviešu patriotu darbību Pēterburgā un viņu jauno laikrakstu. Filozofēdams par dzīves niecību, viņš viegli aizmiga uz mūžu 1864. gada 18. aprīlī. Apglabāts Lielvircavas kapos, kur 1902. gadā viņam uzcēla pieminekli.

Juris Alunāns latvju kultūras druvā kaisījis daudz vērtīgu graudu, kas auguši un nesuši augļus vairākiem gadu desmitiem un nesīs vēl gadu simtiem. Viņš arī pats to apzinājās un tāpēc par sevi teica, ka viņš pieaugšot slavā, kas „nezudīs, kamēr Daugava tek latviešu robežās".

Patiesi — Juŗa Alunāna piemiņa nekad nezudīs.

[002]

-2. 9. 38